

Tények és tanulságok a klaszterfejlesztés elmúlt 4 évről

Miért fontos az áttekintés?

- Az európai támogatások aktuális keretét adó 2007-2013-as tervezési időszak a végéhez közeledik érdemes és szükséges a tapasztalatokat összegezni;
- A klaszterek fejlődése nem kizárólag szakpolitika- és támogatás-vezérelt, hanem a megalakító szervezetek alulról jövő építkezésére legalább annyira támaszkodik,

Tartalmi elemek

Az elemzés 6 témát járt körbe és **kilenc hipotézis** vizsgálata alkotja a gerincét

1. A klaszter orientált fejlesztéspolitika kialakulása és jelene 1998-tól
2. Klaszter-alapú gazdaságfejlesztés
3. A hazai klaszterek fejlődésének több szempontú megközelítése
4. Az Akkreditált Innovációs Klaszterek bemutatása
5. Induló vagy fejlődő klaszterek támogatási rendszere
6. Javaslatok a jövőre vonatkozóan

Hipotézis 1.

Az Európai Unióban nincs egy egységesen elfogadott definíció a klaszterekre, a különböző szakpolitikai területektől (pl. vállalkozásfejlesztés, K+F+I) függ a használt meghatározás.

- *Regionális politikai vonatkozású meghatározás*
- *Vállalkozáspolitikai vonatkozású meghatározás*
- *Specifikus klaszterek (pl. innovációs, kulturális és kreatív, tengeri)*

Közös pontok

Három tényező általában megjelenik a meghatározásokban:

- földrajzi koncentráció szerepe egy vagy több szektort érintően egy adott régióban,
- hálózatépítés szerepe,
- együttműködés szerepe a vállalatok és intézmények között.

A klaszterek és a fejlesztésüket célzó támogatások a vállalkozás- és gazdaságfejlesztés összetett kihívásaira képesek reagálni, részválaszokat adni:

A vállalkozásfejlesztés terén

- a KKV-k növekedési potenciáljának kiteljesítésére,*
- a KKV-k versenyképességének fokozására;*

A térségi szemléletű gazdaságfejlesztés terén

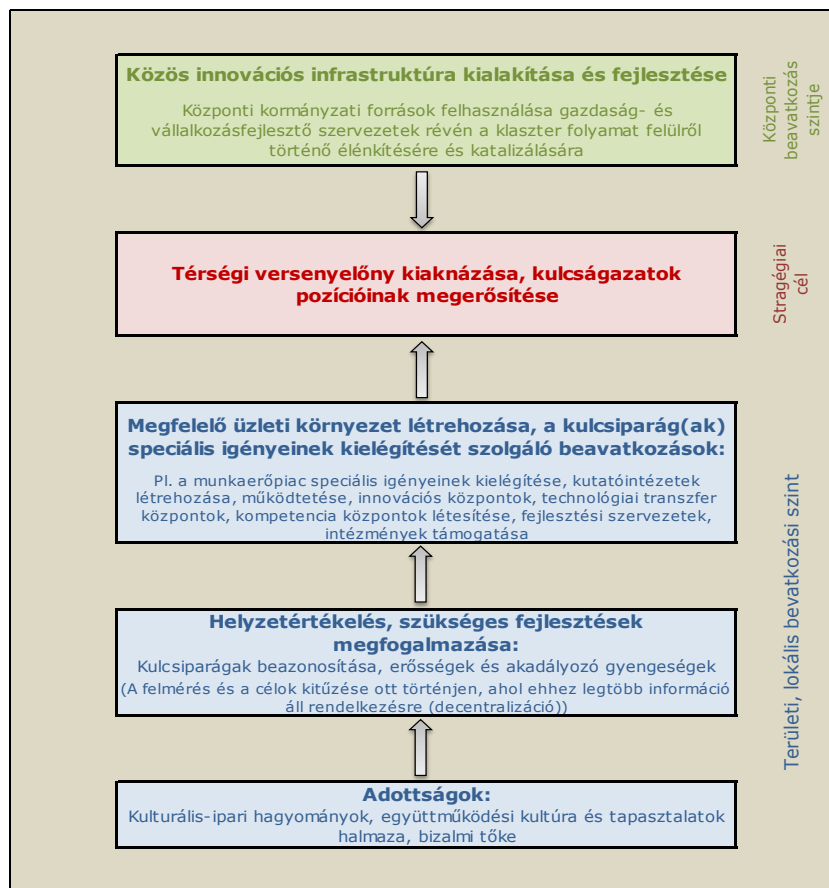
- a térségek endogén (belső) erőforrásainak, adottságainak kiaknázására,*
- a szektorok (állami, vállalkozói, nonprofit) közötti szinergikus kapcsolati lehetőségek formalizálásához szükséges bizalmi tőke megalapozására és megerősítésére, a támogató környezeti és szolgáltatási feltételek biztosítására (infrastruktúra, képzési háttér, helyi szakértelem).*

Hipotézis 2.

Lehetséges funkcionális munkamegosztás a területi szint és a központi szervezetek között a fejlesztéspolitikában és a beavatkozásokban:

- a területi szint biztosítja a klaszterek fejlődéséhez szükséges tervezési és megvalósítási kereteket, környezeti feltételeket a kulcsiparágak szükségletei alapján;*
- az állami szféra a klaszterek menedzsment-támogatása, szolgáltató háttérük működtetése terén vállal feladatokat.*

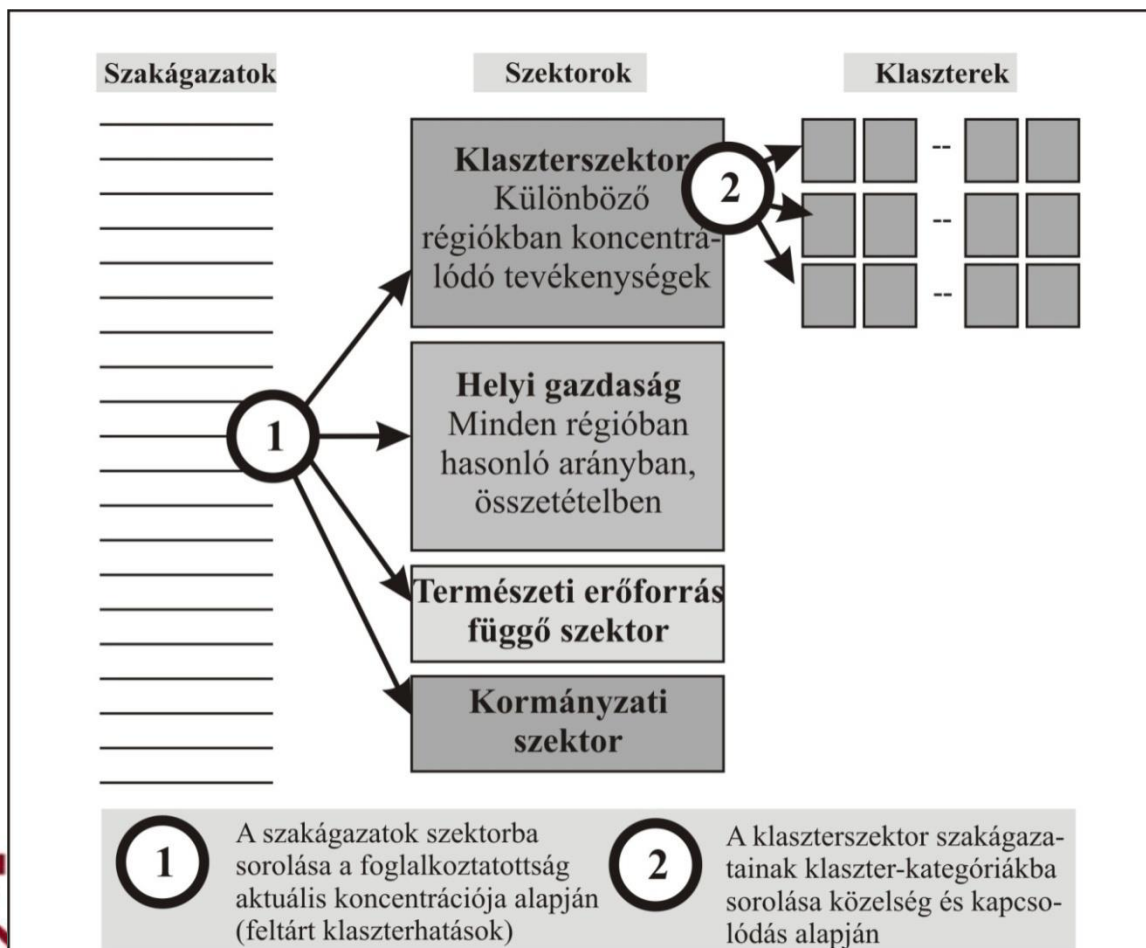
A klaszter fejlesztés térségi alapú megközelítése

Klaszter elemző módszertan áttekintése

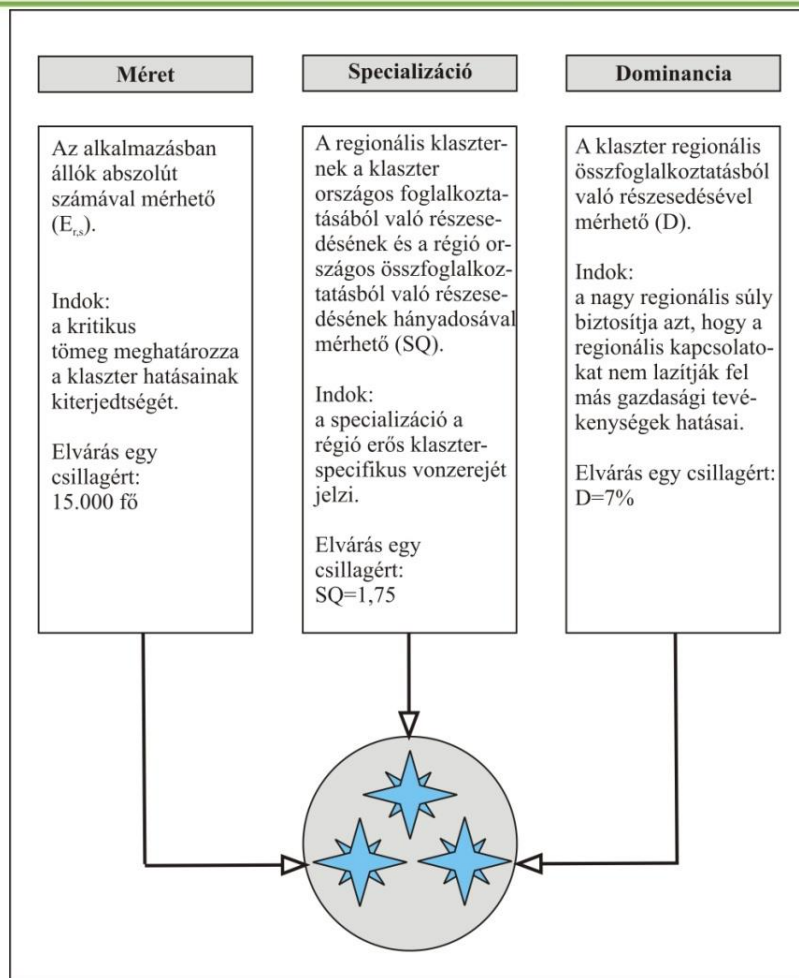
- European Cluster Observatory 3-csillagos módszertana
- EMIR-adatok (székhely, foglalkoztatottak, PhD fokozattal rendelkezők, export, árbevétel stb.)
- Kistérségek versenyképességi és innovációs teljesítmény szerinti rangsora (Lukovics-Kovács 2010, 2011)

Elemzési folyamat az európai módszertanban

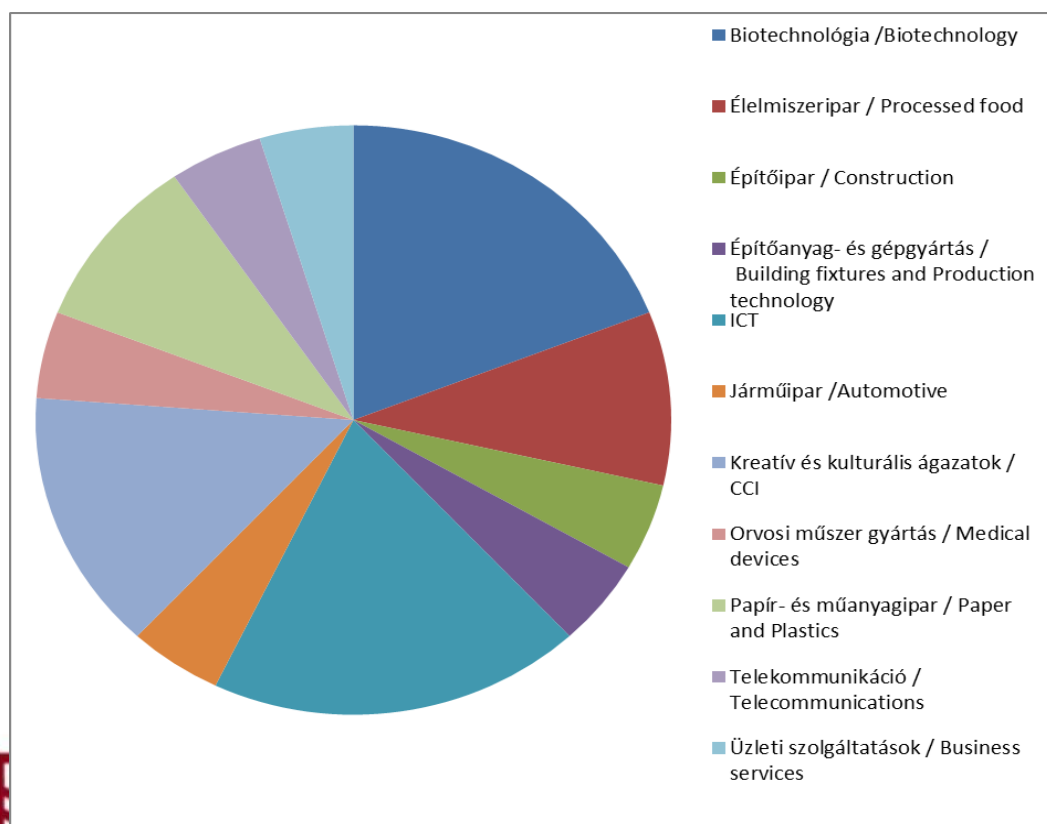

1 A szakágazatok szektorba sorolása a foglalkoztatottság aktuális koncentrációja alapján (feltárt klaszterhatások)

2 A klaszterszektor szakágazatainak klaszter-kategóriákba sorolása közelség és kapcsolódás alapján

A magyar AIK-ek megoszlása az European Cluster Observatory klaszterkategóriái szerint

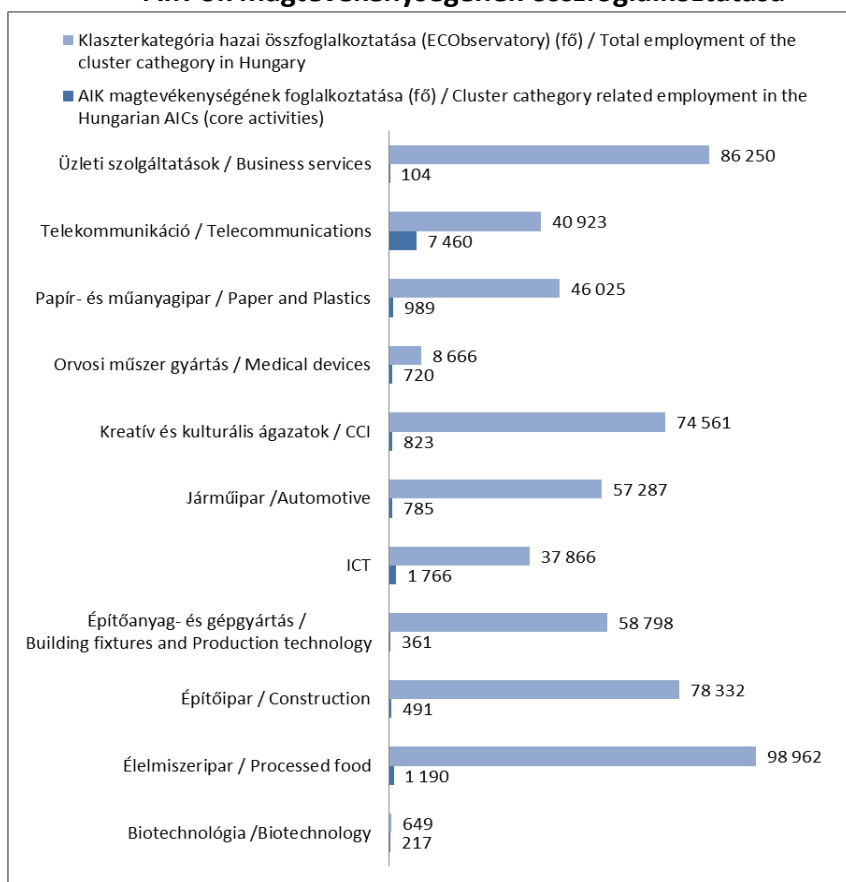
Forrás: saját szerkesztés

Hipotézis 3

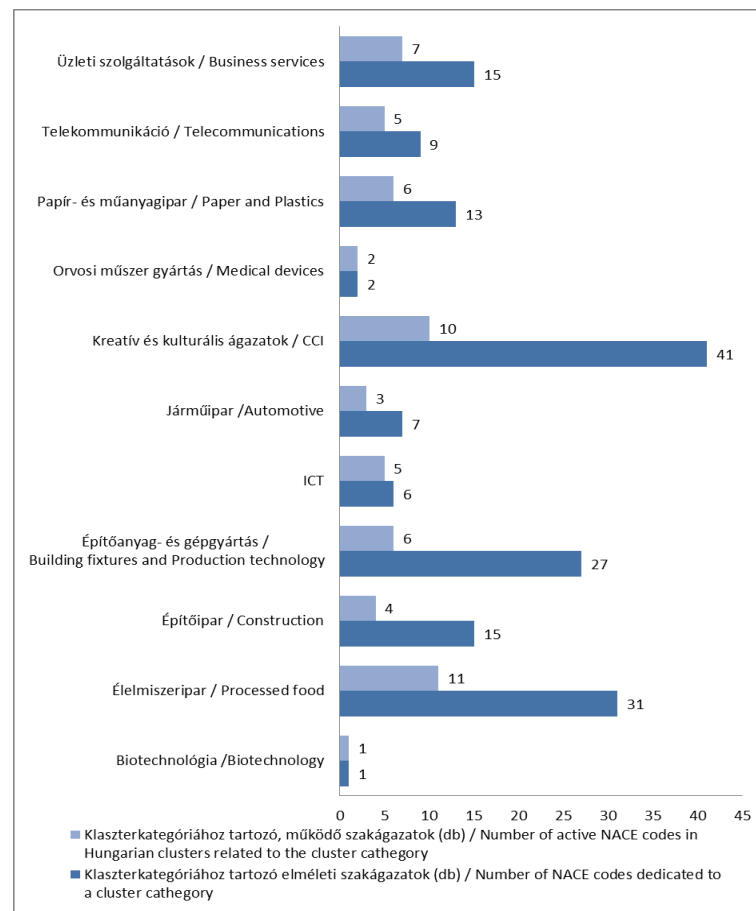
A kevésbé fejlett térségek klaszterei - így a hazai AIK-ek is - kevésbé kiterjedtek, mélyek.

AIK-ok tevékenységének mélysége

Az European Cluster Observatory egyes klaszterkategóriáiban foglalkoztatottak, és a vonatkozó AIK-ok magtevékenységének összfoglalkoztatása

A hazai AIK-ok tevékenységének mélysége az egyes klaszterkategóriákon belül

Az adatok a kiinduló hipotézist megfelelően alátámasztják:

- az AIK-ek mint kevésbé fejlett térségben működő klaszterek a traded klaszterkategóriákhoz mérten kevés tevékenységben érintettek
- tevékenységük túlburjánzik ezeken a szakágazat csoportokon,
- és nem ágyazódik bele mélyen.

A hazai akkreditált klaszterek további - a nemzetközi elemzések alapján a fő tevékenységhez szervesen kapcsolódó - szakágazatokkal tovább bővíthetnék profiljukat.

A bővítés ebben a formában erősítené az ágazati fókuszot, és esetleg gyengíthetné a húzóágazati tevékenységhez szorosan nem kapcsolódó, a klaszter tevékenységét diffúzzá tevő szakágazatok alkalmankénti túlsúlyát.

Az Európai Unióban az innovatív vállalkozások megjelenése nemcsak a gazdasági tényezőktől függ, hanem egyéb tényezőktől is, mint például a kapcsolódó támogatási politika, vagy a szakképzett humánerőforrás rendelkezésre állása.

- Innovatív vállalkozás olyan vállalkozás, amely új vagy továbbfejlesztett termékeket, szolgáltatásokat vagy eljárásokat vezetett be a piacra. A vállalatok végezhetnek anélkül is innovációs tevékenységet, hogy az megjelenjen a piacon (a bevezetés lehet sikertelen, vagy befejezetlen, vagy részt vehetnek innovációs projekteken).

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Innovating_enterprise

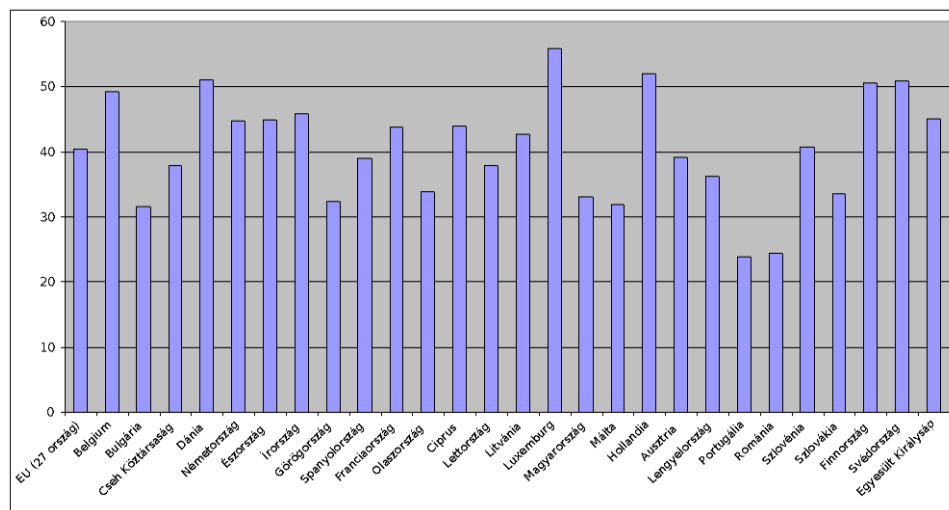
Klaszterek a European Cluster Observatory 2012-es felmérésében a válaszadók száma alapján

Ország	Válaszolók száma	Ország	Válaszolók száma
Németország	37	UK	7
Spanyolország	34	Finnország	6
Dánia	20	Irország	5
Svédország	18	Latvia	5
Lengyelország	14	Bulgária	4
Svájc	12	Hollandia	4
Magyarország	11	Szlovénia	4
Belgium	10	Észtország	3
Olaszország	10	Görögország	3
Portugália	10	Litvánia	2
Románia	9	Izland	1
Franciaország	8	Málta	1
Norvégia	8	Szlovákia	1
Ausztria	7		

Forrás: Sölvell-Lindqvist-Ketels, 2012

Tudományos és technológiai szektorban foglalkoztatottak száma

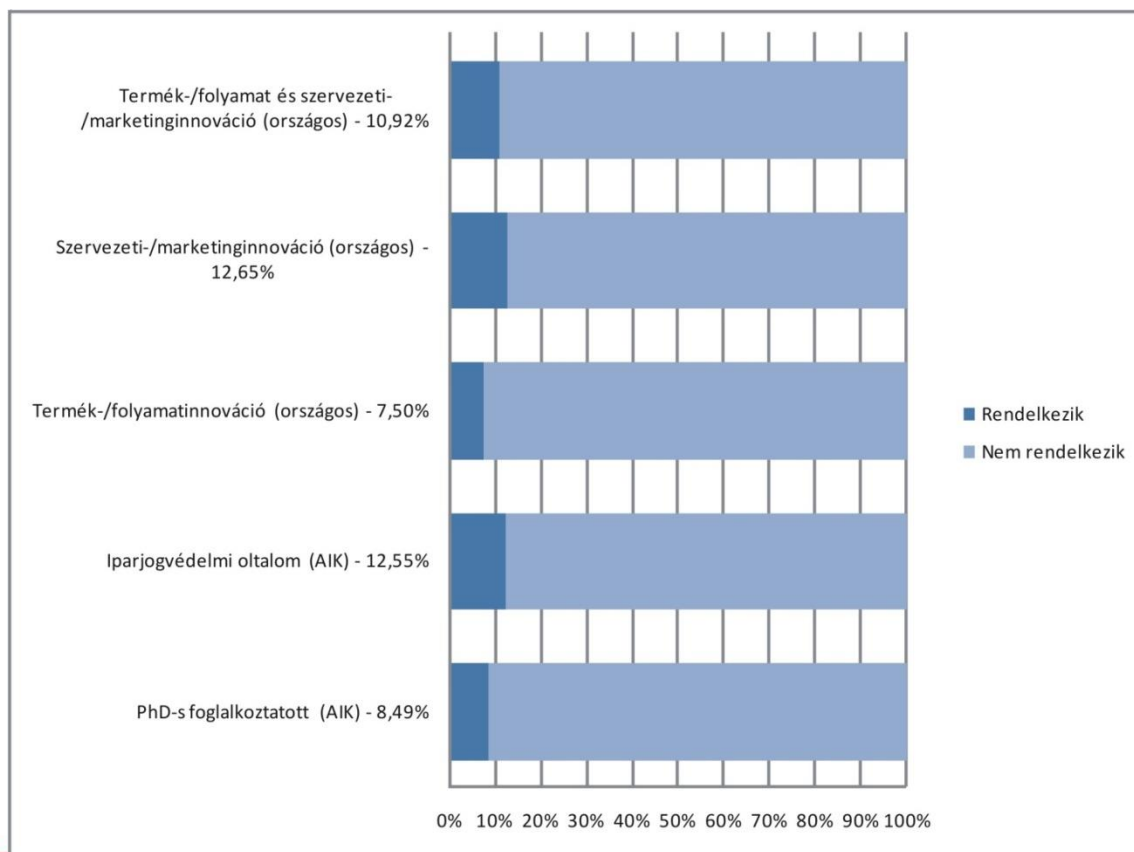
Forrás: Eurostat

Az innovatív vállalkozások területi koncentrációja önmagában nem jelent garanciát sem a klaszterek kialakulására, sem azok működőképességére, vagy fenntarthatóságára.

Szükséges a megfelelő szakértelmű munkaerő rendelkezésre állása, vagy bizonyos külső feltételek megléte, pl. a támogató kormányzati politika mind a pénzügyi, mind a jogi feltételeket tekintve.

Mivel dominánsan high-tech AIK-k működnek, az innovatív vállalkozások száma minden bizonnyal magas.

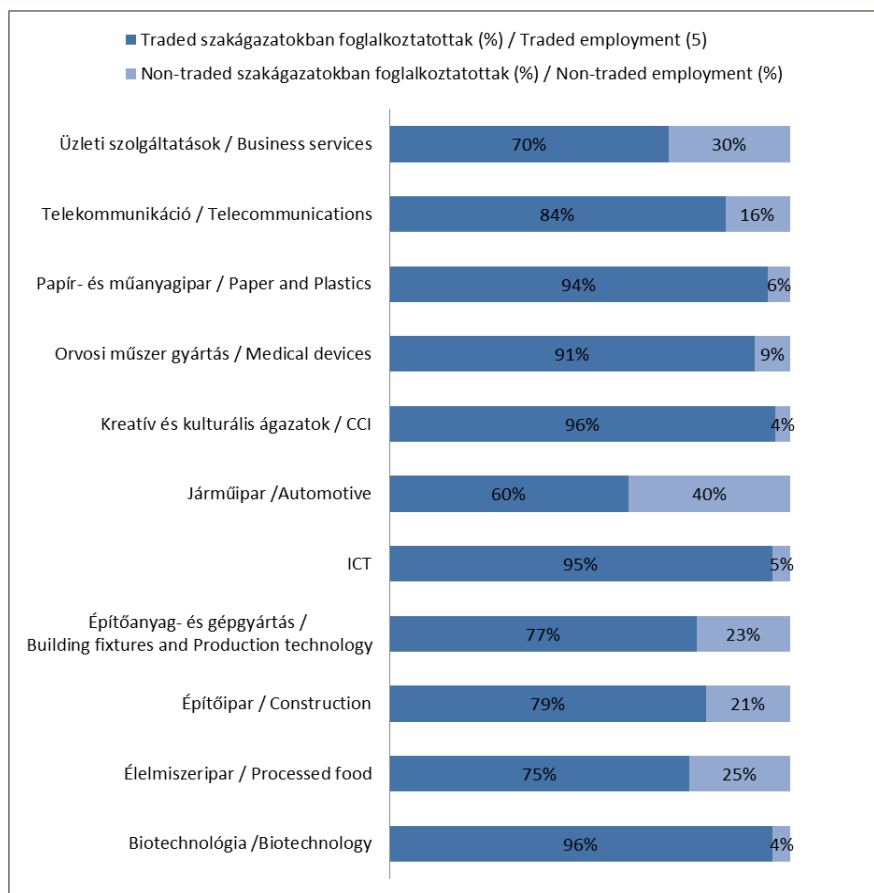
Innovációhoz köthető mutatószámok a hazai gazdaságban illetve az AIK-kokban

Az AIK-ek - úgy tűnik - összességében nem mutatnak kiemelkedő innovációs indikátorokat. Az innovatív vállalkozások - innováció típusa szerint külön-külön vizsgált - országos aránya az Eurostat adatai szerint hasonló, mint az AIK tagvállalatok között.

Az AIK-ek jelentős gazdasági erőt képviselnek.

Traded és non-traded tevékenységek megoszlása a hazai AIK-kban az átlagos statisztikai létszám arányai alapján

Eredmény

Több olyan szempontot is vizsgáltunk, melyek meghatározzák egy klaszter potenciálját, teljesítményét, erejét:

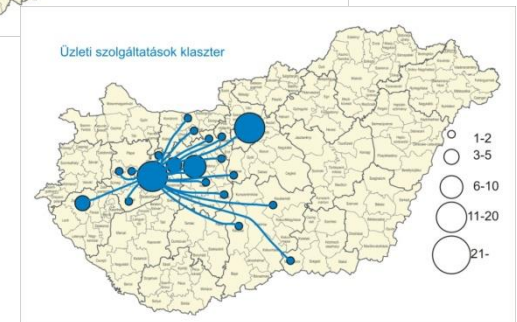
- a tevékenységek traded jellege
- a hazai bázis megléte a régióban
- növekedési mutatók

Az AIK-ek gazdasági potenciálját feltehetően növelné, ha:

- nőne a tagvállalatok közt a traded foglalkoztatás aránya
- térben koncentráltabb székhelyű tagvállalatokat fogadnának be

*A klaszterek a fejlettebb, versenyképesebb
térségekben koncentrálnak*

- Térben szétterülő
- Szatellit körzet típusú
- Fővárosra koncentráló
- Regionális klaszter

Térségi jellemzők

A kistérségek
versenyképességi
rangsora és innovációs
rangsora között erős
kapcsolat van.

Az AIK-tagvállalatok nem annyira a versenyképes, mint inkább az innovatív kistérségeket kedvelik, illetve az ilyen kistérségben működő vállalkozások nagyobb eséllyel lesznek egy AIK tagjai, még ha a térbeli közelség nem is valósul meg ezáltal.

Az AIK-ek fejlődésük jelen szakaszának megfelelő mértékű specializációt mutatnak.

- Mutatórendszer támogatja a klaszterkategóriák nemzetközi összehasonlítását: megállapítható, hogy melyek azok a klaszterkategóriák Magyarországon, amelyek 2011-es adatokkal számolva az általános, egységes, nemzetközi elvárásoknak megfelelnek, vagyis melyek azok a gazdasági tevékenységek, melyek az érintett AIK-eknek megfelelő távlatokat nyújtanak.

Úgy tűnik, hogy jelenleg a munkaerő koncentrációja helyett más szervezőerő ad lendületet a hazai klasztereknek, térben olykor eltérítve az AIK-eket a nemzetközi kutatásokból megismerhető kulcsrégióktól, másrészt az AIK-ek jövőbeli növekedése szempontjából ezek a "csillagos" régiók bázist jelenthetnek.

A hazai AIK-k klaszterkategóriáinak értékelése méret, specializáció és dominancia alapján

	Közép-Magyarország / Central Hungary	Közép-Dunántúl / Central Transdanubia	Nyugat-Dunántúl / Western Transdanubia	Dél-Dunántúl / South Transdanubia	Észak-Magyarország / Northern Hungary	Észak-Alföld / North Great Plain	Dél-Alföld / South Great Plain
Biotechnológia / Biotechnology							
Kreatív és kulturális ágazatok / CCI	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *						
Élelmiszeripar / Processed food	Méret / Size: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *
Építőanyag- és gépgyártás / Building fixtures & Production technology	Méret / Size: *	Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *					
Építőipar / Construction	Méret / Size: *		Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *	Dominancia / Focus: *
Infokommunikációs technológiák / ICT	Méret / Size: *				Specializáció / Specialization: *		
Járműipar / Automotive		Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *				
Orvosi műszergyártás / Medical devices		Specializáció / Specialization: *					
Papír- és műanyagipar / Paper & Plastics					Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *		
Telekommunikáció / Telecommunications	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: *	Specializáció / Specialization: *	Specializáció / Specialization: *	Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *	Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *		Specializáció / Specialization: *
Üzleti szolgáltatások / Business services	Méret / Size: * Specializáció / Specialization: * Dominancia / Focus: *						

Jelentős a klaszterek mérete, és ahogy életciklusukban előrébb lépnek, megfelelő támogatás, mentorálás, tanácsadás mellett várhatóan a specializáció foka is követi majd ezt a fejlődési görbét. Jelenleg életciklusukkal szinkronban lévő specializációt mutatnak, egyes klaszterek kritikus tömege pedig már előre mutat ebből a fázisból.

- *A ROP-ból támogatott klaszterek képesek térben szétteríteni a klaszter-tapasztalatokat, a klaszterekkel kapcsolatos ismereteket*

Következtetés

Év	Klaszterek száma	Tagvállalatok összesen	Klaszterek átlagos mérete (tagvállalatok átlagos száma)	Árbevétel (Ft)	Export (Ft)
2008	86	1 841	20	6 206 591 337 978	2 310 752 950 430
2011	132	2 560	19	2 222 360 873 250	849 566 508 613

A kistérségek több, mint 86%-ában működik ROP-ból támogatott klasztertagvállalat, amelyek működése nem annyira a helyi gazdaság élénkítéséhez járul hozzá, hanem a gazdaságfejlesztéshez szükséges társadalmi tőke megteremtéséhez, megerősítve és tartalommal feltöltve a már működő kapcsolati hálókat.

Támogatási rendszerre vonatkozó átfogó megállapítások, javaslatok

- Továbbra is szükség van a klaszterek támogatására.
- A fókusz a meglévő és sikeres klaszterekre kell helyezni
- Kiszámíthatóbb pályázati rendszer
- Erőteljes monitoring rendszer kialakítása
- Ösztönözni szükséges az üzleti alapon működő vállalkozásfejlesztési intézményeket a klaszterfejlesztésre

Támogatható tevékenységek

- A közös projekteket, közös beruházásokat erőteljesebben kell motiválni
- A klasztermenedzsment tevékenység támogatására még az akkreditált innovációs klaszterek esetében is szükség van

Intézményrendszer

- Intézményrendszeri mentor hálózat kiépítése
- A többlépcsős fejlesztési modell átláthatóbb lenne, ha egy szereplő kezelné az összes klaszterpályázatot
- Az intézményrendszer részére is fontos lenne elméleti és gyakorlati felkészítés, egymás jó gyakorlatainak megismerése és átvétele
- A nemzetközi projektekből, uniós kezdeményezések keretében kifejlesztett eszközök intézményesítése szükséges

Adminisztratív javaslatok

- Jól működő klaszterekhez megfelelő klaszter menedzsment szervezetre van szükség
- Megvizsgálandó a klasztermenedzsment szolgáltatásokhoz kapcsolódó elszámolható költségek körének kibővítése és az egyes elemekhez monitoring indikátorok és vállalások kapcsolása, majd számonkérése
- A klaszterek jogi szabályozási környezetének kialakítása szükséges

- Szükséges-e a KKV-kat az eddigi gyakorlat szerint ilyen mértékben preferálni?
- Bizonyos klaszterek esetében indokoltnak tűnhet az azonos iparágban működő klaszterek összevonása, összeolvadása
- Szükséges-e a klaszterek esetében a fölrajzi koncentráció?
- A klasztermenedzsmet szervezetnek a klaszter profiljába vágó szakmai szervezetnek, vagy inkább menedzsmet szervezetnek szükséges lennie?
- Jó-e, ha a tagok között verseny van, vagy akkor működhet sikeresen egy klaszter, ha egymással versengő tagokat nem enged be a rendszerébe?

KÖSZÖNJÜK A FIGYELMET.

HBF Hungaricum Kft.

6000 Kecskemét, Vacsi köz 8/A.

Dr. Patik Réka és Horváth Marianna